

ÕPILASTE TÖÖKOORMATUS tütarlaste algkoolide viimaseis klassis ja keskkoolis Tartus.

TEMPS EMPLOYÉ pour la PRÉPARAT. des LEÇONS et AUTRES OCCUPAT. à la maison parmi les écolières des classes supérieures de l'école primaire et de l'école secondaire à Tartu.

Sisu: 1) Uurimuse ülesanne ja laad, lhk. 1. 2) Töökoormatus ainete õppimisel, lhk. 1. 3) Töökoormatuse erinevus alg- ja keskkoolis, lhk. 5. 4) Õppeainete ettevalmistus ja õpilaste vanus, lhk. 6. 5) Töökoormatus nädalapäevade järgi, lhk. 6. 6) Õpilaste vabaharrastused: jalutamine, sport ja tegevus ringes, lhk. 8. 7) Puhkustingimused, lhk. 9. 8) Referaadid ja kodused kirjatööd, lhk. 10. 9) Tundide võtmine-andmine ja palgaline teenistus, lhk. 11. 10) Toitus ja tervishoid, lhk. 12.

1. Uurimuse ülesanne ja laad.

Objet et caractère de l'enquête.

Keskkoolis on uurimusele võetud kõik klassid, algkoolis aga alates IV-st klassist (s. o. IV, V ja VI kl.). I, II ja III kl. on väljajäetud, kuna seal kodus õppimiseks üldse vähe ülesantakse, eriti I ja II klassis ja ankeedi korralik täitmine osutuks seal üle jõe käivaks ¹⁾.

Uurimuseks tarvitsin ankeedilehte, mis vastavate koolide pedagoogika nõukogude poolt heaks kiideti. Selle kokkuseadmisel oli põhinõudeks: tabada õpilase keskmist töökoormatust tavalise õppetöö nädala — 7 päeva — vältel, alates esmaspäevaga ja lõpetades pühapäevaga. Iga õppeaine õppimisele kuluv aeg tuli eraldi üles märkida, et saada ülevaadet õppimise raskusest. Samuti oli püüdeks selgusele jõuda õpilaste öösisel õppimise, kodusele majapidamisele kuluva aja, teenistuse, eratundide võtmise jne. üle. Eraldi punktadena feisid küsimused unetundide, spordiharrastamise, toitmise ja koduste õppimistingimuste üle. Tervisliku seisukorra mõju õppimisele kuluva aja pikkusele on ankeedi läbitöötamisel välja jäänud.

Ankeedi täitmine algas ühel esmaspäeval, mis õpetajaile teada ei olnud, et ära hoida võimalikke töökava muudatusi; ühes sellega paluti õpetajaid jatkata tööd nädala vältel tavalises hoos ja rohkuses. Õpilastele seletati ankeedi tähtsust ja täitmist igas klassis eraldi, kuna omavahel varemalt täitmiseviisi üle kokku oli lepitud. Tahvlile joonistati osa ankeedi lehelist ja lasti seda täita ühel õpilasel teistele eeskujuks. Selle järele jagati nimeta lehed õpilaste kätte. Sel asjaolul olid ka omad puudused, mida ette nägime, nimelt tuli ette õpilastele omaseid vallatusi ja andmetega vigurdamisi. Vaatamata neile asjaoludele, mida ankeedi kokkuvõtmisel arvestati — osa moonutatud ankeetlehti väljajättes — tuleb meie arvates ankeeti kordaläinuks lugeda.

Ankeedi esialgse kokkuvõtte ja kõik tabelid on teinud Haridusministeeriumi statistik hra Alas, üldjoontes läbiräägitud kava ja plaani järgi.

Muidugi on selge, et tulemused pole maksvad mitte ainult kogu Eesti, vaid isegi mitte kogu Tartu kohta; rohkemgi — ka mitte maksvad ühes ja samas koolis aastate vältel või õpetajate vahetusel. Ajakulu õppeaine õppimisele on väga erinev igas koolis ja isegi samas koolis sama õpetaja juures aastate vältel. Igal õpetajal on omad iseäraldused, omad võtted, erinevad nõudmised, mis väga tingivad töökoorma suuruse. Üks õpetaja IV klassis annab õpilastele rohkem kodus lugeda kui teine, kuna kirjatööde suhtes see ümberpöörduvalt võib esineda. Ka ühe ja sama õpetaja nõudmised muutuvad aastate vältel, millest samuti on tingitud õpilase töökoorma suurus. Maakoolis on nõudmised ja sellega ka töökoorem palju teistsugused, madal kui linnas ja õpetajate hea koosseisuga koolis teisiti, kui nõrgema koosseisuga koolis, jne. Nii tuleb siis töeks pidada,

et õpilase töökoorem s. o. õppimisele kuluv aeg on väga tingitud kohast, õpetaja ettevalmistusest, nõudmisist, tema pedagoogilisest annist jne.

Teisest küljest mõjutavad sedasama: klassi koosseis, õpilaste andekus, eelharidus, arenemisejärk, kodused töötingimused jne. Olgugi, et meie koolide jaotus ei võimalda arenemisele ja võimeile vastavalt lapsi koolide vahel jagada, on siiski mõnes koolis seda katsutud läbi viia, vähemalt paralleelklasside abil, mis ei jäta oma mõju avaldamata ka praeguses ankeedis.

Nii tuleb töeks võtta, et õpilaste töökoorem on ühelt poolt väga tingitud õpetajate ettevalmistusest, nõudmisist, pedagoogilisest annist ja teiselt poolt õpilase andekusest, arenemisest jne. Kuivõrd ühe ja sama programmi juures õppimisele kuluv aeg on erinev, näeme Rakveres dr. Oja poolt kogutud andmeist, ²⁾ kus poeglaste gümnaasiumi I-a kl. kulub aega päevas 2,3 tundi, I-b aga 3,7 t. Rääkimata veel ühe ja sama programmiga töötavast kahest koolist. Rakvere saksa gümnaasiumis kulub II kl. õppimisele aega päevas 1,7 t., poeglaste gümnaasiumis aga 3,6 t.

Kokkuvõtmisele tulid üldse 787 ankeeti, kuna täidetud oli umbes 1000 ankeeti. Ankeedi üldarvu moodustas algkooli IV klass—159, V kl.—169, VI kl.—95, keskkooli I kl.—90, II kl.—118, III kl.—59, IV kl.—43 ja V kl.—54 ankeediga.

Ankeetide üldarv ei figureeri kusagil kokkuvõtteis, sest pea iga küsimuse juures on tulnud ankeete välja visata puudulikkude, segate või võõriti mõistetud andmete, või osa täitmata jätmise pärast. Seetõttu on iga küsimuse kokkuvõttel oma üldarv ja võrdluseks on igalpool seda ankeedi arvu tarvitatud, mida võis ühe või teise küsimuse puhul võtta kokkuvõtmisele.

2. Töökoormatus ainete õppimisel. *Intensité du travail à la maison d'après les objets d'enseignement.*

Eesti keele õppimisel kulub ühel õpilasel ankeedi järgi nädalas keskmiselt: algkooli IV kl. 2,30 ³⁾, V kl. 3, VI kl. 2,15, keskkooli I kl. 1,30, II kl. 2, III kl. 2, IV kl. 1,30 ja V kl. 3,30 tundi (v. tab. 1).

Kui arvesse võtame ametliku tunnikava järgi eestikeelele määratud aega, näeme et ühe eestikeele tunni ettevalmistamine nõuab aega keskmiselt: IV kl. 30 minutit, V kl. 45 min., VI kl. 35 m. ja keskkooli klassides, kus on eestikeelt I—V kl. igas klassis 4 tundi: I kl. 22 min., II kl. 30 min., III kl. 30 min., IV kl. 22 min. ja V kl. 52 minutit; V kl. anti eriti palju kodus lugeda.

¹⁾ Ankeedilehe vorm on ruumipuudusel välja jäänud; soovijad võivad seda nõutada autori käest. *Red.* ²⁾ Virulane nr. 50, 1925. ³⁾ Detsimaalarvud siin ja edasi tähendavad minuiteid.

Tab. 1. Üksikute ainetel õppimisel kulutatud aeg—Durée du temps consacré à la préparation des leçons.

Klassid Classes	Tunnid Heures	Õpilaste arv, kes kulas aega õppimiseks Nombre des élèves ayant consacré														Kokku õpi- lasi Total des élèves	Ühel õpilasel kulus aega keskmiselt Moynne du temps par 1 élève			
		Alla 1/2 t. Moins de 1/2 h.	1/2-1	1-1 1/2	1 1/2-2	2-2 1/2	2 1/2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11			11-12	12-13	13-14
Eesti keel—Langue estonienne																				
IV algk. klass	5	21	23	19	19	21	20	11	9	2	—	—	—	1	1	—	—	152	2,30	
V " "	11	37	23	11	15	16	20	9	7	5	—	—	—	—	—	—	—	157	3	
VI " "	3	7	16	18	12	14	14	6	3	2	—	—	—	—	—	—	—	95	2,15	
I keskk. klass	17	23	21	10	4	3	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	1,30	
II " "	9	25	16	15	9	16	11	5	4	4	—	—	—	—	—	—	—	114	2	
III " "	8	5	7	10	5	4	4	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	49	2	
IV " "	10	7	3	1	2	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	27	1,30	
V " "	3	2	5	3	11	4	4	7	5	6	1	—	—	1	1	—	—	53	3,30	
Kokku	66	127	114	87	77	78	85	41	31	20	1	2	1	2	2	—	—	734	2,20	
Saksakeel—Lang. allemande																				
IV algk. klass	—	11	21	18	24	18	19	20	9	7	1	4	1	1	—	1	—	155	3	
V " "	2	8	18	21	18	17	24	17	11	11	2	5	1	1	—	—	—	160	3,52	
VI " "	1	5	12	20	11	11	16	5	8	2	2	—	—	1	—	—	—	94	2,54	
I keskk. klass	—	6	12	10	8	14	10	11	8	6	1	2	1	—	—	—	—	89	3,28	
II " "	10	7	14	12	10	13	14	14	8	5	5	3	2	—	1	—	—	118	3,17	
III " "	1	3	1	4	4	9	14	7	6	3	3	—	1	—	—	—	—	57	3,39	
IV " "	—	—	3	7	4	2	10	9	5	—	1	—	—	2	—	—	—	43	3,46	
V " "	—	1	2	1	2	5	7	9	11	3	2	5	2	2	—	1	—	53	5,15	
Kokku	14	41	83	93	81	89	114	92	66	37	17	19	8	7	2	2	1	3	769	3,30
Ladina keel—Langue latine																				
III keskk. klass	—	8	10	2	2	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	26	1,30
IV " "	5	12	6	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	0,57
V " "	9	9	6	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	1
Kokku	14	29	22	5	4	1	3	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	80	1,9
Inglise keel—Langue anglaise																				
V classe de l'école primaire	4	26	41	25	14	13	13	6	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	151	2,4
VI " "	1	10	12	20	15	6	11	5	4	1	—	—	—	—	1	—	—	—	86	2,26
I classe de l'école secondaire	4	13	13	9	5	2	6	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	56	1,49
II " "	5	8	18	14	15	18	15	10	6	2	2	1	—	1	—	—	—	—	115	2,45
III " "	2	5	7	7	11	7	7	8	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	56	2,48
IV " "	—	2	—	4	4	4	5	6	9	4	1	3	—	—	1	—	—	—	43	4,28
V " "	—	—	1	2	4	1	13	5	9	10	5	2	1	—	—	—	—	—	53	5,30
Total	16	64	92	81	68	51	70	42	35	21	8	6	1	1	2	—	2	—	560	3,7
Prantsus keel—Lan. française																				
I keskk. klass	—	—	2	3	4	3	10	7	3	3	2	1	1	—	—	—	—	—	39	4
V " "	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	0,45
Kokku	1	—	3	3	4	3	10	7	3	3	2	1	1	—	—	—	—	—	41	2,22
Matemaatika—Mathématiques																				
IV algk. klass	2	13	19	20	28	18	17	17	7	5	3	1	—	2	—	—	—	—	152	2,15
V " "	3	42	29	26	10	4	17	8	11	3	3	1	1	—	—	—	—	—	159	2,20
VI " "	2	3	3	11	17	18	15	10	9	4	1	—	—	2	—	—	—	—	95	3,18
I keskk. klass	1	13	22	16	7	12	7	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89	2,09
II " "	13	13	14	20	12	17	13	3	6	3	1	1	—	1	—	—	—	—	118	2,30
III " "	2	7	14	7	7	7	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	52	2,08
IV " "	10	7	3	4	4	2	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	1,32
V " "	1	7	6	7	7	3	12	5	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	51	2,52
Kokku	34	105	110	111	92	81	87	56	39	17	8	4	3	3	—	—	1	1	752	2,23
Füüsika—Physique																				
II keskk. klass	30	32	28	11	8	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115	1,5
III " "	—	5	14	15	10	5	7	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	58	2,4
IV " "	13	13	6	—	2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	38	1,4
V " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	43	50	48	26	20	10	11	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	211	1,24
Loodus teadus Sciences naturelles																				
IV algk. klass	18	51	17	12	11	6	6	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	126	1,27
V " "	7	30	31	22	11	14	18	7	4	2	—	—	1	1	—	—	—	—	148	2,7
VI " "	5	14	25	16	9	6	6	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	88	1,57
I keskk. klass	13	35	15	8	7	3	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	84	1,10
II " "	19	15	11	6	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	0,55
III " "	22	14	5	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	0,48
IV " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V " "	5	7	10	10	6	7	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	1,57
Kokku	89	166	114	77	46	37	37	13	7	5	1	2	1	2	—	—	—	—	597	1,29

1) Ühel juhul 15–16 t. 2) 17–18 t. 3) 18–19 t.

Tab. 1. Üksikute ainete õppimisel kulutatud aeg (järg)—*Durée du temps consacré à la préparation des leçons (suite).*

Tunnid Heures	Õpilaste arv, kes kulutas aega õppimiseks Nombre des élèves ayant consacré														Ühel õpilasel kulutas aega, keskmiselt Moyenne du temps par élève							
	Alla 1/2 h.	1/2—1	1—1 1/2	1 1/2—2	2—2 1/2	2 1/2—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11		11—12	12—13	13—14	14 ja enam 14 h. et plus	Kokku õpi- lasi	Total des élèves	
Keemia—Chimie																						
I keskk. klass	4	20	9	18	13	11	9	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88	1,57
III " "	9	18	15	13	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	1,10
Kokku	13	38	24	31	16	12	10	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	148	1,33
Usuõpetus—Religion																						
IV algk. klass	50	19	4	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79	0,40
V " "	77	16	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99	0,24
VI " "	57	12	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	0,21
I keskk. klass	18	7	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	0,38
II " "	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	0,15
III " "	16	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	0,23
IV " "	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	0,35
V " "	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	0,25
Kokku	225	64	9	2	3	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	309	0,28
Kodanikuteadus Droits civis																						
VI algk. klass	44	28	4	4	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82	0,35
IV keskk. klass	23	5	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	0,35
V " "	2	18	9	11	6	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	1,32
Kokku	69	51	18	18	7	1	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	171	0,54
Maateadus—Géographie																						
IV classe de l'école primaire	30	41	27	13	6	3	6	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	130	1,11
V " " " " " "	14	41	40	17	13	4	21	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	156	1,33
VI " " " " " "	3	25	24	19	13	4	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96	1,33
I classe de l'école secondaire	10	14	29	15	9	8	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88	1,28
II " " " " " "	29	21	16	11	3	3	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	1,11
Total	86	142	136	75	44	22	42	8	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	560	1,23
Ajalugu—Histoire																						
IV algk. klass	13	44	36	18	13	9	5	3	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147	1,35
V " "	11	38	39	26	18	8	12	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155	1,35
VI " "	14	17	25	15	6	7	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	1,18
III keskk. klass	1	—	5	14	6	8	11	11	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	2,51
IV " "	5	7	14	6	2	4	—	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	1,43
V " "	—	1	6	5	7	6	14	4	5	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	53	3,24
Kokku	44	107	125	84	52	42	49	24	10	6	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	548	2,04
Filos. eelkurs. Introduct. dans la philosop.																						
IV keskk. klass	17	9	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	0,33
V " "	5	26	11	3	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	1,06
Kokku	22	35	11	4	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76	0,50
Majapidamine Étude de ménage																						
II keskk. klass	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	0,27
V " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7
Kokku	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	13	3,43

Saksakeele, käesoleval juhul esimese võõrakeele, õppimine on nõudnud rohkem aega, kui eestikeele õppimisele kulus. (v. tab. 1).

Keskmiselt kulus aega selle aine õppimisele nädalas: algk. IV kl. 3 tundi, V kl. 3,52, VI kl. 2,54, keskk. I klassis 3,28 tundi, II kl. 3,17, III kl. 3,39, IV kl. 3,46, ja V kl. 5,15, tundi.

Tunnikavaga arvestades, näeme, et saksa-keele ühe tunni ettevalmistamiseks kulus: algk. IV kl. 45 minutit, V kl. 1,16, tundi, VI kl. 58 min., keskk. I kl. 41 min, II kl. 49 min. III kl. 1,13, tundi, IV kl. 54 min, V kl. 1,19, tundi.

Ladinakeel on õpetatud III võõrakeelena, sest ta algab, nagu ankeedist selgub, keskkooli III klassist peale. Selle keele peale ei kulu palju aega, keskmiselt nädalas III kl. 1,30, IV kl. 0,57, V kl. 1 tund nädalas. Kuna ametliku tunnikava järgi seda 3-da võõrakeelena õpiti koolis 4 t. nädalas. Sellega siis võttis ühe tunni ettevalmistamine aega III kl. 22, IV kl. 19 ja V kl. 20 minutit (v. tab. 1).

Inglisekeelt õpiti ankeedi andmete järgi alates V algkooli klassist ja kõigis keskkooli klasses — juba siis teise võõrakeelena. Üldiselt

võttis ingliskeele õppimine pea samapalju aega, kui saksakeel. Keskkooli lõpuklassis tõuseb õpilase töötundide arv 5 tunni peale nädalas. Ühe õppetunni ettevalmistamine keskkoolis tarvitab keskmiselt vähem aega kui saksakeel, nimelt I kl. 36, II kl. 55 ja III kl. 42 minutit, IV kl. 53 ja V kl. 66 minutini ühe õppetunni kohta keskmiselt, kuna vastavalt saksakeelele kulus aega, nagu eelpool tähendatud, I kl. 41, II kl. —19, III kl. —73, IV kl. 54 ja V kl. 79 min. Suur vahe on ainult kolmandas klassis: 42 contra 73 saksakeele kasuks. Neist andmeist on näha, et keskkoolis kulub eestikeele õppimisele kõige vähem aega, selle järele tuleb ingliskeel, kuna rohkem aega kulub saksakeelele.

Prantsuskeelt õpitakse ankeedi andmeil I keskk. klassis ühe osa õpilaste poolt. Ühel õpilasel kulus nädalas selle keele õppimiseks kodus keskmiselt 4 tundi. Paar õpilast õpivad seda keelt kuidagi ka gümnaasiumi lõpuklassis, kusjuures näitavad õppeaja nädala kohta nii lühida, et ühel, näiteks, ainult kolmveerand tundi selle keele peale kulub (v. tab. 1). Siin pääseb esile täiel määral õpetaja osa ajakulus.

Matemaatika on üldiselt tuntud raske õppeainena, kuid meie ankeedi õpilasil on ta hoopis kergem saksa ja inglise keelega võrreldes (v. tab. 1). Kõigerohkem annab ta tööd algkooli VI klassis — ühel 3,18 tundi keskmiselt nädalas. Sellele järgneb töö rohkuse suhtes keskkooli V klass 2,52 tunniga, siis keskkooli II klass 2,30 t., algkooli V kl. 2,20 t. jne.

Ühe tunni ettevalmistusele kulus algkooli IV kl. 27 m., V kl. 28 m., VI kl. 39 m., keskkoolis I kl. 32 m., II kl. 30 m., III kl. 32 m., IV kl. 30 m. ja V kl. 86 m.

Füüsika on ankeedis märgitud alates gümnaasiumi II klassist ja lõpeb IV klassis. Ta õppimine on keskmise töö koormatusega. Rohkem tööd nõuab ta III keskkooli klassis: 2,4 tundi nädalas; II klassis kulub 1,5 tundi ja IV klassis 1,4 tundi (v. tab. 1).

Loodusteaduse ja tervishoiu õpetust märgitakse ankeedis peale keskkooli IV klassi kõigis klassides. Kõige enam võtab see aine aega algkooli V klassis, nimelt 2,7 tundi nädalas. Teisis klassides on kulunud: keskkooli V klassis 1,57 ehk 58 m. ühe tunni ettevalmistusele, algkooli VI klassis 1,57, algkooli IV klassis 1,27, I keskkooli klassis 1,10, II keskkooli klassis 0,55 ja III keskkooli klassis 0,48 tundi (v. tab. 1). Ühe tunni ettevalmistus nõudis algkoolis IV kl. 22 m., V kl. 32 m. VI kl. 25 m. ja keskkooli V kl. 58 m. Eriti viimane on tingitud õpetaja nõudlikkusest.

Keemia on paigutatud ankeedis ka ise küsimuse alla. Vastavad keskkooli I ja III klass. I klassis kulub õpilasel 1,57, teises 1,10 tundi, keskmiselt keskkoolis 1,33 tundi (v. tab. 1).

Usuõpetus tarvitab üldiselt ligi pool tundi aega nädalas kodus õppimist, nimelt IV algkooli klassis 0,40, V algkooli klassis 0,24, VI algkooli klassis 0,21, keskkooli I klassis 0,38, II klassis 0,15, III klassis 0,23, IV klassis 0,35 ja V klassis 0,25 tundi (v. tab. 1); sellega kergeim aine koolide kavas.

Kodanikuteadus algkooli VI ja keskkooli kahes viimases klassis tarvitab aega algkooli ja keskkooli IV klassis võrdselt nim. 0,35, kuna V keskkooli klassis ulatab õppimise aeg 1,32 tunni peale nädalas (v. tab. 1).

Maateadust õpitakse algkoolis ja keskkooli kahes esimeses klassis pea võrdse ajakuluga igas klassis 1,11 kuni 1,33 tundi õpilase kohta nädalas (v. tab. 1).

Ajaloo õppimisele kulus aega keskkooli, III klassis 2,51, IV kl. 1,43, V kl. 3,24, algkooli IV kl. 1,35, V kl. 1,35 ja VI kl. 1,18 tundi (v. tab. 1); ühe tunni ettevalmistusele kulus keskkoolis 34, 34 ja 51 m. ning algkoolis vastavalt 47, 47 ja 51 m.

Filosoofia eelkursus keskkooli kahes viimases klassis tarvitab aega V kl. 1,06 ja IV kl. 0,33 tundi kahe nädalatunni juures kumbagis klassis (v. tab. 1), keskmiselt ühe tunni ettevalmistus aga V kl. 33 m. ja IV kl. 16 min. Seega on filosoofia ja loogika kergemaid aineid meie keskkoolide õppekavas.

Lõpuks on mõned õpilased ankeedis märkinud aega, mis neil kulunud majapidamise õppimisele. Kuigi need mõningad arvud midagid ei selgita, on nad toodud siiski omaette tabelis (v. tab. 1).

Loetletud õppeainete ettevalmistuseks ühe nädala vältel kulunud aega kokkuvõttes saame, järgneva tabeli (v. tab. 2).

Võttes kokku kõik: nii alg- kui keskkooli ankeedi tulemused, näeme üldises pildis, misugused õppeained on kõige raskemad ja misugused kergemad, kui võrdleme neid ühe (keskmise) õpilase töökoormatuse seisukohalt (v. tab. 2 viimane rida).

Seega raskeim õppeaine on saksakeel ja kergim — usuõpetus. Saksakeel seisab igas klassis ajakulu järgi esimesel kohal. Usuõpetus viimase ainenäena jääb kõigis klassides ajakulu järgi viimaseks (v. tab. 2). Sellele järgneb ladina keel 21 m.

Tab. 2. Ühel õpilasel kulus õppimiseks keskmiselt aega nädala looksul
Moyenne de la durée du temps de préparation des leçons au cours d'une semaine par élève

	Eestikeel Langue estonienne	Saksakeel Langue allemande	Ladinakeel Langue latine	Inglisekeel Langue anglaise	Prantsuskeel Langue française	Matemaatika Mathématiques	Füüsika Physique	Loodust. võitervish. Histoire naturelle	Keemia Chimie	Usuõpetus Religion	Kodanikuteadus Droits civils	Maateadus Géographie	Ajalugu Histoire	Filosoof. eelkurs. Introduction dans la philosophie	Majapid. õpet. Etudes de ménage	Kokku kõikide aineete peale Total pour tous les objets d'enseignement.
IV algk. klass.- cl. de l'école primaire	2,30	3	—	—	—	2,15	—	1,27	—	0,40	—	1,11	1,35	—	—	12,38
V " " " " "	3	3,52	—	2,04	—	2,20	—	2,07	—	0,24	—	1,33	1,35	—	—	16,55
VI " " " " "	2,15	2,54	—	2,26	—	3,18	—	1,57	—	0,21	0,35	1,33	1,18	—	—	16,39
I keskk. klass.- cl. de l'école secondaire	1,30	3,28	—	1,49	4	2,09	—	1,10	1,57	0,38	—	1,28	—	—	—	18,09
II " " " " "	2	3,17	—	2,45	—	2,30	1,05	0,55	—	0,15	—	1,11	—	—	—	13,58
III " " " " "	2	3,39	1,30	2,48	—	2,08	2,04	0,48	1,10	0,23	—	—	2,51	—	0,27	19,48
IV " " " " "	1,30	3,46	0,57	4,28	—	1,32	1,04	—	—	0,35	0,35	—	1,43	0,33	—	16,42
V " " " " "	3,30	5,15	5,30	6,45	2,52	—	1,57	—	0,25	1,32	—	3,24	1,06	—	(7)	27,16 ¹⁾
Keskm. nädalas - Moyenne par semaine	2,20	3,30	1,09	3,07	2,22	2,23	1,24	1,29	1,33	0,28	0,59	1,23	2,04	0,50	3,43	142,05
Keskmiselt ühe tunni ettevalmistamiseks Moyenne pour préparation d'une leçon	0,35	0,52	0,21	0,47	0,47	0,40	0,36	0,51	0,62	0,14	0,29	0,28	0,31	0,25	...	

Tab. 3. Rasked ja huvitavad ained õpilastel—Objets d'enseignement difficiles et intéressants aux élèves.

Klassid Classes	Eestikeel Langue estonienne		Saksakeel Langue allemande		Inglisekeel Langue anglaise		Prantsuskeel Langue française		Matemaatika Mathématiques		Füüsika Physique		Loodustead. ja tervish.-Histot- re naturelle		Keemia Chimie		Usuõpetus Religion		Kodanikutead. Droits civils		Maateadus Géographie		Ajalugu Histoire		Filosoofia eelk. Introduction dans la philo- sophie		Majapid. õpet. Etudes de ménage		Võimlemine Gymnastique		Laulmine Chant		Käsitöö Ouvrage manuel						
	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.	R.	H.					
	IV algk. klass.	36	11	62	20	—	—	—	—	54	29	—	—	1	41	—	—	—	—	—	—	2	14	5	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
V " "	10	6	73	5	22	13	—	—	43	13	—	—	9	25	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
VI " "	6	2	26	3	6	7	—	—	39	7	—	—	17	2	—	—	—	—	—	—	1	14	1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
I keskk. " "	3	5	17	—	3	6	3	1	13	9	—	—	10	16	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
II " "	8	18	27	—	8	14	—	—	27	10	1	—	—	25	1	15	—	—	—	—	—	1	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III " "	—	6	15	—	4	2	—	—	5	6	8	2	—	—	3	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV " "	—	6	10	—	2	5	—	—	6	4	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
V " "	—	31	15	2	6	3	—	—	2	5	—	—	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kokku—Total	65	85	245	30	51	50	3	1	191	83	13	5	17	123	25	5	—	30	—	5	4	67	8	145	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tähendused: R = raske—difficile. H = huvitav—intéressant.

Lõpuks väike ülevaade raskeist ja huvitavaist aineist (tab. 3); osa ainete kohta on arvamised peaaegu pooleks läinud, nii näiteks inglise- ja eestikeele kohta; selle vastu loeb rõhuv enamuse raskeks saksakeele, matemaatika, füüsika ja keemia; huvitavaiks resp. kergeiks aineiks on loodusteadus ühes tervishoiuga, usuõpetus täielikult, kodanikuteadus 5 juhul, maateadus, ajalugu, majapidamine, võimlemine, laulmine ja käsitöö. Kuid huvitava ja raske aine mõiste on peale ajaloo ja võimlemise, laulmise, käsitöö, usuõpetuse (praegusel ajal) täiesti relatiivne ja on lebed täiel määral õpetajast; nii peetakse eestikeelt algkoolis raskeks, keskkoolis, eriti viimases klassis, kergeks aineks. Huvitav vastolu on loodusteaduse aine-tega: füüsika ja keemia kuuluvad eriti kk. raske ainetes hulka. Loodusteadus (botaanika ja zoologia) ühes tervishoiuga aga kerge hulk; viimases kk. klassis on aga loodusteadus ühes tervishoiuga 7 juhul raskeks ja 2 juhul kergeks aineks. Selle põhjus on kindlasti õpetaja; eriti

keemia õpetaja oli väga nõudlik ja põhjalik, seetõttu aine raske; mõnel teisel juhul võetakse asja väga kergelt ja pealiskaudselt ning asi on huvitav ja lõbus õpilasil.

3. Töökoormatuse erinevus alg- ja keskkoolis.
Différences dans l'intensité du travail entre les écoles primaires et secondaires.

Paistab, et töökoormatuse algkoolis on kolmes viimases klassis üksikult kui ka absoluutselt väiksem kui keskkoolis. Keskkoolis on töökoormatuse suurem alates selle I kl., II kl. langeb I kl. võrreldes 4,8 t, kuid siis tõuseb III kl. I kl. võrreldes 1,38 t. ja II-se kl. isegi 5,50 t.; IV kl. langeb veel kord (16,42) isegi alla I ja II kl. töökoorma: I-se kl. võrreldes 2,27 t. ja II-se kl. 3,6 t.; viimases klassis tõuseb töökoormatuse haripunkti—27,16 t. nädalas. Algkoolis tõuseb töökoormatuse kolme viimase klassi ulatuses klassist klassi õpilase vananedes, keskkooli töökoormatuse on aga jaotatud väga ebaühtlaselt; paistab, nagu oleks algkoolil rohkem vilumust töö jaotamisel kursuse vältel. Et selle põhjused võiksid

1) Ilma majapidamise õpetuseta.

peituda õpilase vaimlises või kehalises arenemises, pole mitte millegiga põhjendatud. Võib olla, ja vististi on see nii, et selles on süüdi keskkoolide programmide sagedased muutused. Sellest siis vist tuleb, et III õpeaastal on töökoorem 5,50 t. võrra vähem, kui II kl. ja IV kl. 3,8 t. võrra; V kl. aga eriti suur. (v. tab. 2).

Nii näeme, et algkooli töökoorem tõuseb järjekindlalt IV-st kl. VI klassini, keskkoolis aga näeme lubamata kõikumist; mõnes keskkooli kl. on töökoorem isegi väiksem algkooli omast, lõpuklassis aga ligikaudu kaks korda suurem kui algkooli IV kl.

4. Õppeainete ettevalmistus ja õpilaste vanus.

L'âge des écoliers et l'intensité du travail à la maison.

nuse tõustes ja intellekti suurenedes peaks

Ankeedis on tahetud ka selgitada vanuse mõju õppeainete ettevalmistuseks kuluvale ajale; vanuse

tõusma vaimlisest tööst parem ja kergem arusaamine; kuid ühes eaga suureneb ka töökoorem ning veel kiiremalt kui arenemine, mistõttu tulemused (v. tab. 4) seatud sihtkümist ei lahenda. Alates 10—11 a., millal õpilane nädalas õpib 9 t., kasvab järjekindlalt töötundide arv peaaegu täpselt vastates eluea aastale, väljaarvatud väikesed kõikumised; üldiselt on näha, et mida vanem õpilane, seda rohkem ta õpib; 10—14 a. tõuseb töötundide arv, eriti 11—12 a. (14 t.), vähenedes 12—13 a. (13 t.), millal juba osa õpilasi keskkooli astub. Algkooli viimaseis klassis pingutatakse eriti tööd teha, nagu keskkooli viimaseis klasseski (22—23 a. 26,15 t.). Kuid ka vanusel näib oma mõju olevat; nii õpivad 22—23 a. nädalas 26,15 t., 21—22 a. aga ainult 21,30 t. ja ometi on need tavaliselt ühe ja sama viimase klassi õpilased.

Tab. 4. Kõikide õppeainete õppimise peale nädalas kulutatud aeg õpilaste vanuse järgi.
Temps consacré à la préparation des leçons par semaine d'après l'âge des élèves.

Klassid—Classes	Vanus—Âge												
	10—11 a.	11—12 a.	12—13 a.	13—14 a.	14—15 a.	15—16 a.	16—17 a.	17—18 a.	18—19 a.	19—20 a.	20—21 a.	21—22 a.	22—23 a.
IV algk. klass—IV cl. de l'éc. prim.	9	11	12	11	14	16	—	—	—	—	—	—	—
V " " — V " "	—	17	14	14	16	17	16	—	—	—	—	—	—
VI " " — VI " "	—	—	—	16	16	17	19	—	—	—	—	—	—
I keskk. " — I " " second.	—	—	—	8	12	16	17	16	14	—	—	—	—
II " " — II " "	—	—	—	—	16	15	14	15	17	22	—	—	—
III " " — III " "	—	—	—	—	—	19	20	16	20	21	14	—	—
IV " " — IV " "	—	—	—	—	—	12	12	13	18	15	15	13	23
V " " — V " "	—	—	—	—	—	—	—	—	24,30	20,45	23,45	27,15	29,30
Keskmine—Moyenne	9	14	13	12,15	14,48	16	16,20	16,54	18,17	20,26	18,45	21,30	26,15

5. Töökoormatus nädalapäevade järgi.

Intensité du travail d'après les jours de semaine.

Uurimusele oli võetud ka küsimus, kas õpilased õpivad iga päev ühesuguse ajakuluga või on ka päevi suuremaks puhkamiseks. Siin avaneb huvitav pilt. Arvata ehk võis, et pühapäev on õpilastele puhkepäevaks, nüüd aga näeme, et see ei ole nii: õpilased töötavad pühapäeval sama palju õppeainete kallal, kui teistelgi päevadel. Laupäev on enam puhkeks, sest laupäeval jäetakse õppimine pühapäeva peale. Laupäeval käiakse teatris, pidudel, jalutamas ja tehakse koduseid toiminguid. (v. tab. 5). Keskmiselt õpitakse: reedel 3,09 tundi, neljapäeval 2,49, esmaspäeval 2,39, teisipäeval 2,31, kesknädalal 2,28, pühapäeval 2,24 ja laupäeval 1,58 tundi. Nii on raskemaks päevaks reede (3,09 t.) ja kergemaks laupäev (1,58 t.), siis neljapäev ja esmaspäev, teisipäev, kesknädal ja pühapäev, mis üksteisest väga vähe erinevad.

Kui võrdleme tööaja pikkust alg- ja keskkooles, päevade järgi, siis näeme, et algkoolis

on pingutus kolme viimase klassi ulatuses suurem nädala esimesil päevil (2,17, 2,29, 2,31 t. ja teisip. 2,22 jne.) ja reedel väheneb, ühesarvatud ka laupäev, mis on täiesti loomulik käik. Keskkooli mainitud raske töökoorem reedel on tingitud töö erilisest koondamisest nädala lõpule. Nii näeme veel kord, et algkool on suutnud töökoormat vähemalt kolme viimase klassi ulatuses ühtlasemalt ja õiglasemalt korraldada kui keskkool. Teiste päevadega võrreldes on pühapäevane töörohkus nii alg kui keskkooles suurem viimaste nädalapäevade omast.

Tab. 5 järgi on võimalik arvutada ka keskmist koduse töö tundide arvu. Selgub, et keskmiselt töötab päevas õpilane algk. IV kl. 2,26, V kl. 2,44, VI kl. 2,82; kk. I kl. 2,10, II kl. 2,19, III kl. 2,40, IV kl. 2,19 ja V kl. 3,32. Rakveres leidis dr. Oja¹⁾, et aega kulub õppimisele ak.²⁾ I kl. 2,52 (muudeks töödeks 1,72—muusika, käsitöö jne.) IV kl. 2,52 (1,36), V kl. 2,48 (1,75), VI kl. 3,08 (1,9); kk. I kl. 2,24 (1,72), II kl. 2,75 (1,36). III kl. 3,1 (1,6), IV kl. 3 (2,22), V kl. 3,74 (1,97).

¹⁾ „Virulane“ nr. 50, 1925 a.

²⁾ ak. — algkool.

Tab. 5. Õppimisele kulutatud aeg nädalapäevade järgi—Temps consacré à la préparation des leçons d'après les jours de la semaine

Kl. ja päev. Cl.et.jours	Õ p i l a s t e a r v — Nombre d'élèves																											
	Esmaspäeval—Lundi							Teisipäeval—Mardi							Kesknädalal—Mercredi							Neljap.-Jeudi						
	IV a. kl.	V a. kl.	VI a. kl.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. kl.	V a. kl.	VI a. kl.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. kl.	V a. kl.	VI a. kl.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. kl.	V a. kl.	VI a. kl.	
Alla 1/2 t.	1	12	—	3	6	3	1	—	3	6	2	9	11	3	1	1	11	5	1	6	12	3	—	—	—	4	3	—
1/2-1 t.	18	25	4	13	14	3	—	—	11	6	13	25	23	25	4	—	14	14	7	17	15	3	—	—	15	20	—	
1-1 1/2 "	20	28	15	16	19	7	7	—	14	27	12	20	22	22	—	—	13	30	14	23	16	3	—	—	22	25	—	
1 1/2-2 "	16	17	17	19	22	7	5	—	14	24	10	12	7	13	—	—	13	22	15	15	12	3	—	10	22	15	—	
2-2 1/2 "	12	18	17	11	10	3	7	—	18	21	14	12	11	10	—	—	9	14	14	11	11	6	—	—	11	19	—	
2 1/2-3 "	5	12	11	4	13	—	—	—	10	11	16	12	7	7	—	—	11	16	17	11	11	5	—	—	6	10	—	
3-3 4 "	10	20	13	14	14	15	10	11	11	27	15	12	12	12	—	—	12	17	12	5	15	11	—	—	13	25	—	
3 1/2-4 "	5	16	8	3	12	9	5	—	10	20	10	10	6	6	—	—	9	18	6	6	6	6	—	—	10	10	—	
4-5 "	5	6	3	3	12	9	5	—	12	12	8	8	1	1	—	—	11	3	1	1	6	6	—	—	5	5	—	
5-6 "	1	3	1	1	2	1	—	—	4	4	4	4	1	1	—	—	1	6	4	4	1	1	—	—	5	5	—	
6-7 "	1	2	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	4	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	3	3	—	
7-8 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
8-9 "	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9-10 "	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
10-11 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
11-12 "	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Keskmiselt kulus aega ühel õpilasel — Moyenne du temps par élève	2,17	2,29	2,31	2,12	2,35	2,50	2,32	3,48	2,22	2,43	2,44	1,53	2,12	2,16	2,30	2,30	2,08	2,39	2,44	1,41	2,22	2,35	2,24	3,15	2,30	2,56	3,03	

Kl. ja päev. Cl.et.jours	Õ p i l a s t e a r v — Nombre d'élèves																																		
	Neljap.-Jeudi					Reedel—Vendredi					Laupäeval—Samedi					Pühapäeval—Dimanche																			
	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. k.	V a. k.	VI a. k.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. k.	V a. k.	VI a. k.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.	IV a. k.	V a. k.	VI a. k.	I k. k.	II k. k.	III k. k.	IV k. k.	V k. k.						
Alla 1/2 t.	8	17	2	2	—	4	3	1	—	—	15	—	1	—	—	14	10	8	11	12	3	1	2	8	6	7	7	8	4	6	2				
1/2-1 t.	5	13	—	—	—	21	7	7	—	—	12	—	—	—	—	15	17	13	12	16	7	6	8	10	13	5	10	13	4	3	3				
1-1 1/2 "	20	17	5	6	—	17	7	14	14	19	3	3	3	3	—	18	20	13	11	13	3	4	4	5	15	12	17	11	13	6	5	5			
1 1/2-2 "	17	8	6	11	5	17	21	24	13	10	5	7	7	—	13	11	13	9	6	13	5	2	6	6	10	16	13	8	6	4	4	6			
2-2 1/2 "	9	15	6	3	4	13	22	9	10	13	5	4	4	—	6	11	14	6	7	14	4	4	4	4	5	15	9	7	9	2	6	6			
2 1/2-3 "	6	6	9	2	3	8	21	13	12	7	9	1	1	—	3	3	16	3	5	5	3	3	3	4	4	4	18	8	11	6	3	6	6		
3-4 "	12	16	11	10	11	6	19	11	16	13	13	13	10	9	7	10	7	18	3	9	5	3	3	3	3	4	16	3	3	3	3	3	3		
3 1/2-4 "	6	5	12	1	10	5	18	4	4	8	8	9	9	5	5	11	5	7	1	1	1	1	2	4	5	11	1	1	1	1	1	1	1		
4-5 "	5	2	2	2	7	1	15	2	2	5	5	5	5	5	—	8	1	4	2	2	2	2	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
5-6 "	1	2	2	4	4	4	4	4	4	2	2	2	2	2	—	6	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
6-7 "	1	3	2	1	2	1	2	—	—	2	2	2	2	2	—	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
7-8 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8-9 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9-10 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10-11 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11-12 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Keskmiselt kulus aega ühel õpilasel — Moyenne du temps par élève	2,18	2,29	2,58	2,05	4,14	1,53	3,10	2,31	2,54	2,39	3,52	3,40	4,34	1,56	2,12	1,38	2,02	1,43	2,13	1,19	2,44	1,52	2,59	2,36	2,13	2,13	1,59	1,44	3,37						

Neist andmeist näeme, et pole põhjendatud mõnelt poolt tõstetud hääled kooli töökoorma äärmisest suuruselt. Kuid kui juure lisada kodused tööd, eratunnid ja nii nimetatud „öötöö“ ja tööaeg ringides, kõik see koos annab juba suure töökoorma.

Edasi selgub neist andmeist asjaolu, et algkoolis õpitakse kodus keskmiselt rohkem kui keskkoolis, väljaarvatud kk. III ja V kl. See asjaolu on tingitud vist seisukorrast, et algkooli I ja II kl. praegusel ajal üldse koju mitte mingisugust tööd ei anta, ehk see on 10–15 min. töö, palju parem pole seisukord III klassis. Seetõttu koondatakse ained viimaste klasside peale. Selle põhjusi uurides tähendasid õpetajad, et vähemale õpilasele (I, II ja kohati ka III kl.) ei anna nad seepärast koduseid töid, et kodus

on pingid ja laud ebatervishoidlikud. See põhjendus pole aga kaaluv, sest mõnes koolis tehakse seda siiski ja varemil aegul ka; et nende õpilaste tervis oleks halvem kui neil, kes kodus sugugi tööd ei tee, on faktiliselt tõestamata, eriti kahtlane aga siis, kui viimaseis klassis samad õpilased ülekoormatakse. Peab aga tähendama, et koolipingil pole kaugeltki seda tähtsust, mis temale varemalt anti, vähemalt mitte toll määral.

Edasi on koduste tööde ärajätmise põhjuseks üldõpetus. Vastavate õperaamatute puudumisel pole võimalik anda kodu peaaegu mingisugust tööd ehk seda tuleks siis teha vana aine õpetamise süsteemi järgi mida aga ignoreeritakse. Üldõpetuse süsteemi järgi saab õpilane seega kodus teha vähe ja sedagi kat-

kendiselt, mis harjutab õpilast lohakusele, ebasüstemaatilisele tööle ja rikub iseloomu; viimast nimelt ses suhtes, et õpilane ei harjune iseseisvale tööle vaid loodab „kül õpetaja koolis seletab,“ ehk 2 klassi õpilane noomib isa: „seda tehti, vanasti, et kodu anti tööd; meil on üldõpetus ja meie teeme kõik klassis“. Kodus pole õpilasel midagi teha ja ta loeleb. Kodune töö harjutab õpilast iseseisvale tööle ja kasvatab temas töötatet ja kohuse-vastutustunnet. Selge on, et ainult klassi tööga kavu läbi võtta ei suudeta ehk tehakse seda pealiskaudselt. Seda puudust parandatakse siis töökoorma suurendamisega viimaseis klassis ehk õpilane lahkub koolist väheste teadmistega. Ma ei räägi sellega mitte üldõpetuse vastu, vaid selle süsteemi puuduste vastu, sedavõrd kui ta ülliraskeks teeb viimased kooliaastad.

Rakvere andmetega meie omi võrreldes näeme, et algkoolis on õppimise aeg enam-vähem ühtlane väljaarvatud VI kl., mille õpilased Rakveres õpivad tunduvalt rohkem, 3,08 t. 2,32 t. vastu meil. Arvuline erinevus on küll vist tingitud sellest, et Rakveres on ajakulu kirjütööde ja referaatide valmistamisele arvestatud

koos üldise ajakuluga koolitööde ettevalmistamiseks kodus.

Ka keskkoolide õpilased töötavad Rakveres keskmiselt rohkem kui Tartus, eriti 3-es vanemas klassis; siin on vist suuremaks põhjuseks algkoolide juures mainitud märkus. Eriti silmatorkav on aga asjaolu, et Rakveres suureneb koduste töötundide arv kk. järjekindlalt I kl.—V kl., kuna ta Tartus ebasoovitavalt kõigub.

6. Õpilaste vabaharrastused: jalutamine, sport ja tegevus ringes.

Promenades, sport et participation aux divers cerceles.

Õpilaste jalutamise aeg ulatub kuni üle 22 tunni nädalas. (v. tab. 6). Nagu näha, on jalutamas käijate õpilaste % rõõmustavalt suur. Igatahes oleme ülesaanud aja-järgust ja arvamisest, kus jalutamist loeti õpilasele süüks, mistõttu sellelt tabamise ärahoidmiseks õpilased valisid pimedamad ja salajasemad kohad, milline asjaolu oli aga sageli varase languse põhjuseks. Kahtlemata on selle paranemise suhtes kaasa aidanud üldine kihutustöö kehalise kultuuri ja spordi eest. Ka vanemad ei näe enam õpilase jalutamises käidavil kohil midagi ebamoraalset.

Tab. 6. Õpilaste jalutamine, sportimine ja töö ringes — *Promenades, sport et participation aux divers cerceles*

Klassid Classes	Õpilaste arv, kes jalutasid Nombre d'élèves se promenant								Õpilaste arv, kes sportisid Nombre d'élèves s'occupant du sport								Õpilaste arv, kes ringes töötasid Nombre d'élèves participant aux divers cerceles																			
	IV algk. kl.		V algk. kl.		VI algk. kl.		I keskk. kl.		II keskk. kl.		III keskk. kl.		IV keskk. kl.		V keskk. kl.		Kokku	IV classe de l'école primaire		V classe de l'école primaire		VI classe de l'école primaire		I classe de l'école second.		II classe de l'école second.		III classe de l'école second.		IV classe de l'école second.		V classe de l'école second.		Total		
	IV algk. kl.	V algk. kl.	VI algk. kl.	I keskk. kl.	II keskk. kl.	III keskk. kl.	IV keskk. kl.	V keskk. kl.	Kokku	IV classe de l'école primaire	V classe de l'école primaire	VI classe de l'école primaire	I classe de l'école second.	II classe de l'école second.	III classe de l'école second.	IV classe de l'école second.	V classe de l'école second.	Total	IV algk. kl.	V algk. kl.	VI algk. kl.	I keskk. kl.	II keskk. kl.	III keskk. kl.	IV keskk. kl.	V keskk. kl.	Kokku	IV algk. kl.	V algk. kl.	VI algk. kl.	I keskk. kl.	II keskk. kl.	III keskk. kl.	IV keskk. kl.	V keskk. kl.	Kokku
Alla 1 t.	4	—	4	4	12	2	2	30	7	5	7	2	7	1	—	—	36	4	—	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	
1—2 t.	9	20	2	10	12	7	3	71	9	12	15	6	7	21	6	2	72	9	3	3	10	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	
2—3 t.	11	14	17	10	14	4	3	77	16	16	9	3	3	1	4	—	52	11	3	10	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	
3—4 t.	13	12	7	7	13	6	6	75	11	12	6	6	4	1	—	—	42	7	2	—	—	2	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	
4—5 t.	21	21	7	6	18	6	1	63	8	9	4	4	1	4	3	1	26	5	—	2	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
5—6 t.	11	16	9	11	8	4	1	55	1	4	3	3	—	—	—	—	12	1	3	3	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
6—7 t.	10	9	5	13	6	4	7	60	6	6	1	—	—	—	—	—	3	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
7—8 t.	11	9	6	3	5	7	1	44	2	4	—	—	—	—	—	—	6	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
8—9 t.	9	11	2	8	3	5	5	49	2	2	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
9—10 t.	8	6	3	1	4	5	2	29	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	
10—11 t.	5	7	4	5	3	1	1	29	1	2	—	—	—	—	—	—	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
11—12 t.	3	6	2	—	2	3	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	
12—13 t.	2	2	3	2	2	3	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
13—14 t.	2	2	3	1	—	1	2	10	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
14—15 t.	3	1	—	2	1	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
15—16 t.	2	5	1	—	—	—	3	11	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	
16—17 t.	2	—	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
17—18 t.	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18—19 t.	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
19—20 t.	—	4	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
20—21 t.	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
21—22 t.	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
üle 22 t.	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kokku—Total	135	150	79	82	109	58	37	44	694	62	61	45	17	41	22	11	1	260	52	18	29	7	25	13	17	10	171	32	11	30	8	21	22	39	19	—
Mitu % õpilastest jalutasid—% d'élèves se promenant	85	89	83	91	92	98	86	81	—	39	35	47	19	34	37	25	1,8	—	32	11	30	8	21	22	39	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Kuid siiski sporditakse meil vähe, nagu see selgub samast tabelist. Algkoolis on ses suhtes seisukord parem kui keskkoolis; eriti vähe harustavad sporti keskkooli viimaste klasside õpi-

lased; V kl. töökoorem võtab selleks igasuguse võimaluse. Suhtumine spordisse tõendab kui vähe meil veel arusaamist on spordi mõjust inimese iseloomu ja tahtejõu väljakujunemisele.

Ringide osa töökoormas pole veel kaugeltki kindlaks kujunenud: nende arv praegu aina suureneb; eriti suureneb töö õpilaste üldkogu vormeerimisega. Sellele kulutatud aeg on, nagu tabelist näha sageli kaunis oluline; nädalas ohverdada ringile kas või iga päev 1 t., tõstab oluliselt töökoormat, kuna täiesti lubamata on kuni 22 t. sellele ohverdada. Ringide eneste saatuse pärast on tarvilik selle töö rohkust reuleerida (v. tab. 6).

7. Puhkustingimused. Igale tööle peab järgnema puhkus, uni, mis tagasi annab värskuse ja tööjõu; eriti palju

aega nõuab uneks kasvav organism, nagu seda on alg- ja keskkooli õpilased; lapse organismi arenemine ise nõuab juba palju energiat, rääkimata veel alalise tegevusest ja koolitööst; eriti vajab pikka und vaimutöö tegija. Kuidas on lugu õpilaste magamise ja öörahuga? Arvates öiseks õppimiseks töö peale kella $\frac{1}{2}$ 11, näeme, et ööseti õpib 16% õpilasist (v. tab. 7). Neist andmeist näeme jälle, et töökoorem keskkoolis on pööraselt ebahütlane ja vastab üldiselt neile tulemusile, millele jõudsime käsitledes töökoormatust klasside järgi: kk. III kl. õpib isegi 34% öösiti. Suurem osa neist õpib kuni kella 12-ni. Hilisemaid õppijaid on vähem.

Tab. 7. Öö möödasaatmine õpilaste poolt—*Élèves apprenant et lisant pendant la nuit.*

Aeg-Temps	$\frac{1}{2}$ 11-ni jusqu'à $\frac{1}{2}$ 11	11-ni	$\frac{1}{2}$ 12-ni	12-ni	$\frac{1}{2}$ 1-ni	1-ni	$\frac{1}{2}$ 2-ni	2-ni	$\frac{1}{2}$ 3-ni	3-ni	Kokku To'al	% õpilaste üldarvust % du nomb. total d. élèv.
Õpilaste arv kes öösel õpivad—Nombre d'élèves apprenant pendant la nuit.												
IV algk. klass	4	3	1	6	—	—	—	1	—	—	15	9,6
V " " " "	—	—	11	11	—	3	—	—	—	—	25	14,8
VI " " " "	1	5	2	5	1	4	—	1	—	—	19	20
I keskk. klass	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	6	6,6
II " " " "	1	3	5	13	2	2	—	—	—	—	26	22
III " " " "	—	3	1	8	3	3	2	—	—	—	20	34
IV " " " "	—	—	1	1	—	2	1	1	—	1	7	16,3
V " " " "	—	1	3	4	1	2	—	1	1	—	13	24
Kokku	6	17	26	50	7	16	3	4	1	1	131	16
Õpilased kes öösel loevad—Nombre d'élèves lisant pendant la nuit.												
IV cl. de l'école primaire	—	1	—	1	2	2	—	1	—	—	7	4,4
V " " " " "	—	8	—	2	2	2	1	1	—	—	17	10
VI " " " " "	—	—	1	5	—	—	—	1	—	—	8	8,3
I cl. de l'école second.	—	1	1	1	2	—	1	—	—	—	6	6,6
II " " " " "	3	3	2	11	3	1	1	2	—	—	26	22
III " " " " "	—	2	2	4	3	2	1	—	1	—	15	25,4
IV " " " " "	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—	5	11,6
V " " " " "	—	—	2	6	1	1	—	2	—	—	12	22,2
Total	3	15	11	32	13	9	5	7	1	—	96	12,2

Õppimisele öösel kirjanuduse lugemine öösiti. Öösel loeb 12,2% õpilasi, neist suurem osa muidugi keskkoolis ja jälle kella 12-ni. (v. tab. 7). Peamiselt loetakse öösel mitte huvist kirjanuduse vastu, vaid need on käsitlusel olevate kirjanikkude teosed nii eesti, saksa- kui ingliskeelses; tõeliselt on see sama koolitöö kui näiteks ajaloo õppimine, peaaegu täieline vastavus ajakulus öisele õppimisele ja lugemisele kinnitab seda: kui need mõlemad arvud kokkuvõtame, siis näeme, et kaugel üle poole õpilasist teeb öösiti tööd, kus päevase väsimuse tõttu viljakast õppimisest enam juttugi ei või olla. Loetakse mõnikord kuni kella $\frac{1}{2}$ 3 ja õpitakse kuni kella 3-ni öösel! Et järgmisel päeval vähemalt kell 7 ülestõustes viljakast tööst koolis juttugi ei või olla, on arusaadav.

Kuid õpilaste töötamist, õppimist ja lugemist silmaspidades, ei tule mitte arvata, et see läheb kõrvalekalduvat algusest lõpuni; kõigevähem oskavad õpilased õppida; õppimise vahel tehakse tegemist paljude kõrvaliste asjadega, kaldutakse kõrvale, unistatakse ja jälle loe-

takse mõni rida õpitavat; sellane töö on viljatu ja aegarõoviv. Kuid peaaegu mitte ükski kool ja peaaegu mitte ükski õpetaja ei pööra tähelepanu õppimise viisile, ei õpeta õpilast õppima; ometi oleks see suurimaid kooli ülesandeid. Otse surmav on sageli koolitöö, põlgus ja viha kasvab õpilases mehaanilise töö vastu. Nii jõuavad mõned nõrgavõitu keskkooli õpilased ülikoolis hästi edasi, kui kätte on juhatatud õppimise-töötamise viis.

Magama lähevad õpilased alates kella 8-sast, keskkoolis 9-st, kusjuures hilisem magamamineku aeg on algkooli õpilasil kella 12—1, keskkooli õpilasil kella 1—2. See ei ole muidugi maksev iga päeva kohta, siin on arvatud ainult need päevad, mil õpilased lähevad magama kõigehiljem eriti siis, kui loetakse hilja ööni.

Tõusevad õpilased mõned vahel juba kella 3—4 vahel, siis 4—5, kuna tõusmise harilikuks ajaks näib olevat kella 5—6 ja veel enam 6—7, kuna vähesed isegi kella 7—8 vahel tõusevad. Huvitav on märkida siin, et kui keskkooli õpilased üldiselt kauem on õhtul üleval, tõusevad

nad hommikul hiljem. Üldiselt näeme, et õpilased heidavad liig hilja magama ja tõusevad osalti väga vara; õnnetuseks on need sageli ühed ja samad õpilased, kas nõrkade annetega, haiglased (närvilised) või mingisuguses teenistuses olejad, ehk need kes koduste olude tõttu võivad õppida ainult vara hommikul.

Nüüd vaatame, palju aega jääb õpilasil üle magamise peale. Väljarehkendus tõi järgmised andmed: keskmiselt magas üks õpilane ühel ööl:

ak. IV kl. 8,52 t. ehk 62,17 t. näd. Rakvere l. kooles (dr. Oja) kulus aega magam. ak IV kl. 9,55 t.	
" V "	8,17 " 58 " "
" VI "	8,14 " 57,43 " "
kk. I "	8,24 " 58,54 " "
" II "	8,08 " 57 " "
" III "	8,06 " 56,43 " "
" IV "	7,49 " 54,42 " "
" V "	7,29 " 52,13 " "

Siin on täielik redelandmestik. Mida kõrgemale jõuab õpilane klasside järgi, seda vähem jääb aega temal magamiseks. Kuid see on osalt ka tingitud asjaolust, et iga aastaga väheneb lapsel tarvidus une järele.

Loomulik tarvidus une järele on keskkooli lõpuklasside õpilaste eas vähemalt 9—10 tundi; algkooli esimesis klassides (8—9 a.) aga 11 t.; neid piire silmaspidades peame ütleva, et meie õpilased magavad tunduvalt vähem, kui seda nõuab õpilase füsioloogiline seisukord ja kooli-

töö. Võrreldes neid andmeid dr. Oja poolt leitud andmetega Rakveres, näeme, et vähemalt algkooli õpilased magavad Rakveres rohkem tervishoiu nõuetele vastavalt kui Tartus: III kl. 9,44 t., IV kl. 9,55 t. contra 8,52 t., V kl. 9,1 t. c. 8,17 t., VI kl. 8,86 t. c. 8,14 t., olgugi et kodus õpivad õpilased Rakveres rohkem kui Tartus. Eriti silmapaistev on terve arusaamine lapse unest saksa algkoolis, mille õpilased magavad: III kl. 10,4 t., IV kl. 10,3 t., V kl. 10,1 t. ja VI kl. 9,5 tundi, mis väga ligineb lapse une loomulikule pikkusele. Lausa hädaohtlik on seisukord Rakvere seminari mõnes klassis, kus õpilased magavad isegi alla 7 tunni! Vähemmagamine röövib lapselt värskuse, ei lase kõrvaldada lapse kehast varemast tööst tingitud ainetevahetuse lõpuprodukte ja kurnab lapse keha, mis teeb õpilase vastuvõtlikuks haigustele, tekitab närvilikkust jne.

S. Referaadid ja kodused kirjatööd.

Référats et compositions.

Referaadid pole meie koolis veel moes, mistõttu ajakulu selle valmistamisele on väike; referaate on teinud 28, s. o. 3,5% õpilast, eriti kk. III kl.; ajakulu sellele on õieti oluline, isegi 10—11 t., 14 õpilasel on kulunud aega kuni 2 t. ja 14 õp. 2½—11 tundi (v. tab. 8).

Tab. 8. Referaatide ja koduste kirjatööde peale kulutatud aeg (nädala jooksul)
Durée du temps consacré à la préparation des référats et des compositions (au cours d'une semaine).

Klassid—Classe	Aeg (tundi) Temps (heures)											8 ja enam 8 heures et plus	Kokku õpilasi Total des élèves	% õpilaste üldarvust % du nombre total des élèves		
	Alla 1/2 Moins de 1/2 heure	1/2—1	1—1½	1½—2	2—2½	2½—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8					
Õpilaste arv, kes kodus referaate valmistasid—Nombre d'élèves ayant préparé des référats à la maison.																
IV algk. klass- école primaire	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	2	
V " "	—	3	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	6	3,6	
VI " "	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5,2	
I keskk. klass- école secondaire	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,1	
II " "	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	1,7	
III " "	—	1	1	—	—	—	1	—	2	2	—	—	1	8	13,5	
IV " "	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	5	
V " "	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	
Kokku—Total	3	5	2	4	—	4	4	2	2	1	—	1	23	3,5		
Õpilaste arv, kes kodus kirjatööd kirjutasid—Nombre d'élèves ayant préparé des compos. à la maison.																
IV algk. klass- école primaire	—	20	—	13	—	—	9	5	3	—	—	2	1	—	53	33,3
V " "	—	5	8	8	—	—	2	3	—	—	—	—	—	26	16,3	
VI " "	3	9	2	8	6	—	5	3	—	—	—	—	—	36	37,8	
I keskk. klass- école secondaire	—	6	6	12	3	—	9	6	1	1	—	—	1	45	50	
II " "	1	9	15	20	10	—	17	6	3	1	1	—	—	63	70,3	
III " "	—	1	—	3	5	1	1	1	—	—	—	—	—	12	20,3	
IV " "	—	1	2	6	2	—	3	7	5	4	1	—	1	32	74,4	
V " "	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	1	2½	7	13	
Kokku—Total	5	50	38	72	22	46	33	12	6	4	2	4	294	37,3		

Palju olulisem on ajakulu kodustele kirjatöödele (v. tab. 8); kirjatööd on olnud 294 õpil.—37,3%; huvitav on koduste kirjatööde vähesus kk. V kl. — väheim — 13%! Võib olla et see on juhuslik ja iseloomulik vaid ainult selle nädala

kohta. Ajakulu kirjatööde valmistamisele on õieti oluline: kuni 1 t. 55 õpil., 1—2 t. 110 õpil., 2—3 t. 68 õpil., 3—5 t. 45 õpil. ja 5—11 t. 16 õpilasel. 2—3 tundi pinevat tööd kirjatöö tegemisel väsitab õpilase lõplikult; kuidas on aga

1) Ühel juhul 10—11 tundi.

veel võimalik 5–6 t. kodus kirjatöö kallal töötada peale 5–6 tunni töö koolis, on lausa arusaamata ja sünnib õpilase tervise arvel.

9. Tundide võtmine-andmine ja paigaline teenistus.

Leçons privées données et prises et le travail rémunéré.

Üllatusena paistab eratundide võtjate hirmuäratavalt suur arv (v. tab. 9). 26,1% ehk rohkem kui 1/4 õpilasist võtab eratunde; eratunde võtavad mitte ainult kk., vaid ka ak.

õpilased, isegi kk. viimase klassi õpilasist 44,4%! Siin on kusagil vastolu: kas kool õpetab halvasti, kuid nõuab palju, ehk on 1/4 andetuid! Küsimust selgitab vähe asjaolu, et eratundide hulka on arvatud ka muusika, laulmise, plastika jne. tunnid.

Mis puutub tundide andmisesse, siis on siin peale 1 ak. V kl. õpilase tegevad ainuüksi keskkooli õpilased alates II kl; seda tehakse leivahüvides.

Tab. 9. Eratundide võtmine ja andmine—*Leçons privées prises et données.*

Klassid—Classes	Aeg (tundi) Temps (heures)									9 ja enam 9 heures et plus	Kokku õpilasi Total des élèves	% õpilaste üldarvust % du nomb. total d. élèv.
	1–2	2–3	3–4	4–5	5–6	6–7	7–8	8–9				
Õpilaste arv, kes võtsid eratunde—Nombre d'élèves ayant pris des leçons privées.												
IV algk. klass	9	5	2	—	3	—	2	1	—	22	13,8	
V " "	4	4	9	2	2	4	3	3	6	37	21,3	
VI " "	5	6	1	1	2	1	15	—	—	31	32,6	
I keskk. klass	9	6	3	5	3	1	1	—	—	28	31,1	
II " "	20	8	9	1	5	—	1	—	2	46	38,0	
III " "	2	1	—	—	—	—	—	—	—	3	5,1	
V " "	4	1	5	1	—	—	1	—	3	15	35	
V " "	5	1	4	—	2	3	4	1	4	24	44,4	
Kokku	58	32	33	10	17	9	27	5	15	206	26,1	
Õpilaste arv, kes andsid eratunde—Nombre d'élèves ayant donné des leçons privées.												
IV classe de l'école primaire	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
V " " " "	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0,6	
VI " " " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
I classe de l'école secondaire	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
II " " " "	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3	2,5	
III " " " "	1	2	—	3	3	2	1	—	4	16	27,1	
IV " " " "	1	2	—	1	—	—	—	—	1	5	11,6	
V " " " "	2	1	—	—	—	—	—	—	3	6	11,1	
Total	7	5	—	4	3	2	1	1	8	31	4	

Meie rahva tulundusliku seisukorra järgi elab temast vaevalt 1/4 majanduslikult lahedamat elu, kuna üle 3/4 kannatab tulundusliste raskuste all ja peab ise täitma ka koduseid toiminguid; see asjaolu selgub ka laste juures, ligikaudu 3/4 (72%) õpilasist on kodus tegevuses kodus majapidamises; keskmiselt kulutab selleks päevas 1/4–1 t. 328 õpil., 1–2 t. 153 õpil.,

2–3 t. 57 õpil. ja üle 3 t. 29 õpilast. Peamiselt võtavad õpilased osa söögi valmistamisest, kuid ka tubade kordaseadmisest. Nagu näeme, pole selleks kulutatud aeg kaugeltki nii väike: üle 1 t. on tegevuses 289 õpilast. Kahjuks ei paku tabelid võimalust selgitada, kui võrd kodused tööd raskendavad korralikku edasijõudmist koolis (v. tab. 10).

Tab. 10. Mitmesuguste ülesannete täitmiseks kodus majapidamises nädala jooksul kulutatud aeg.
Temps consacré aux travaux domestiques à la maison au cours d'une semaine.

Klassid Classes	Õpilaste arv — Nombre d'élèves																				Kokku õpil.	Mitu % õpilast sist oli tegev. majapidamises % des élèves étants occupés aux trav. dom.		
	1–2 t.	2–3 t.	3–4 t.	4–5 t.	5–6 t.	6–7 t.	7–8 t.	8–9 t.	9–10 t.	10–11 t.	11–12 t.	12–13 t.	13–14 t.	14–15 t.	15–16 t.	16–17 t.	17–18 t.	18–19 t.	19–20 t.	20–21 t.			Üte 21 t.	
IV algk. klass	19	12	10	8	3	11	4	5	2	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	106	66,6
V " "	19	12	10	11	11	8	8	5	9	4	3	6	2	3	1	5	3	—	—	—	—	8	131	77,4
VI " "	12	10	10	5	5	3	3	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	70	73,7
I keskk.	16	6	6	3	3	2	2	5	3	1	2	2	3	4	—	—	—	—	—	—	—	2	65	72,2
II " "	18	7	8	9	3	2	4	6	2	3	3	4	1	2	4	3	—	—	—	—	—	3	79	67
III " "	5	4	8	4	5	4	3	—	3	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	46	78
IV " "	1	2	3	1	4	4	5	2	—	3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	32	74,4
V " "	6	4	2	2	1	6	1	1	1	2	4	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	4	38	70,3
Kokku—Total	96	57	57	43	35	40	30	28	21	31	16	17	10	13	20	10	6	1	6	1	29	567	27	

Huvitaval kombel on talvisel õppimise ajal väga väheseil õpilasil palgalist kindlat teenistust—0,8%—il, üldse 7-el: 4 kk. ja 3 ak. õpilasel; see on kahtlemata terve nähe; tervise rikketa poleks see kuidagi võimalik. Teenistuse hulka pole mitte arvatud tundide andmist. Enamuses teenivad õpilased majateenijaina ja lapsehoidjaina.

10. Toitlus ja tervisolu. Õpilaste toitmisoludest oleks tähendada, et 70% õpilasist söövad hommikul enne kooli minekut, 25% mõnikord söövad, mõnikord ei söö, kuna ülejäänud 5%

hommikul üldse ei söö. 14% õpilasi võtab kooli söödavat kaasa, 33% ei võta alati kaasa, kuna 47% üldse kunagi kooli söödavat kaasa ei võta. 75%—il õpilaste hulgas jäi nädala vältel mõni söök ära, kuna umbes 5% vastab vastupidiselt. Õpilaste toitmise korraldamise küsimus on meil väga vähe käsitul ja tähelepanu leidnud; ainult viimaseil aastail on hoolekogud juhtinud sellele erilist tähelepanu. Seda tuleb teha suurema hooga: 5% õpilasist ei söö hommikul enne koolitulekut ja 25% mõnikord; enamuses ei võta nad ka midagi söödavat kaasa.

Tab. 11. Õpilaste tervislik seisukord — Conditions sanitaires des élèves.

Klassid Classes	Kas valutab pea ja läheb silmade ees kirjuks—Est-ce qu'on a mal à tête et qu'on voit trouble		Kui ja, siis millal see algas, kas tänava või enne—Quand les maux ont-ils commencé, aujourd'hui ou auparavant		Kas on vahel minestust—Est-ce qu'il y a parfois des évanouissements		Missuguseid haigusi on põdenud—Maladies supportées														Missuguseid haigusi põevad praegu—Maladie dont on est affecté actuellement														Kas on perekonnas vaimuhaigusi või jooma tõbiseid—Aïeux et étrangers dans la famille des élèves	
	Ja	Non	Siis aastal—Année courante	Varem—Auparavant	Ja	Non	Leetrid—Rougeole	Sarlak—Scarlatine	Kopsu põletik—Inflam. des pommons	Tuule rõnged—Varicelle	Läkastav kõha—Coqueluche	Rõnged—Variöle	Tüüfus—Typhus	Influentts—Influenza	Kõrvahaigused—Maladies des oreilles	Kaelahaigused—Affections au cou	Kõhuahaigused—Affections de l'estomac	Neeruahaigused—Affections des reins	Silmahaigused—Affections aux yeux	Muud haigused—Autres maladies	Haigusi ei ole põdenud—Pas de maladie supportée	Verevaesus—Anémie	Päevalud—Maladies de tête	Kaela ja kurkuhaigused—Maladies de la gorge et du cou	Kopstahaigused—Affect. aux pommons	Kõhu ja seedimisorganite haigused—Affect. de ventre et de l'appareil digestif	Kõrvahaigused—Maladies des oreilles	Neeruahaigused—Affections des reins	Silmahaigused—Maladies des yeux	Muud haigused—Autres maladies	Ja	Non				
	Ei	Non			Ei	Non																														
IV algk. klass . . .	48	111	13	35	4	155	91	45	27	42	34	10	17	11	4	11	6	2	3	25	16	1	5	4	2	6	1	1	1	1	8	151				
V " " " . . .	46	120	22	24	2	151	111	44	37	39	38	7	12	7	6	16	9	3	4	20	16	3	5	4	2	3	1	1	4	22	135					
VI " " " . . .	20	21	4	11	4	25	63	35	21	18	22	7	5	9	3	6	5	4	3	34	2	1	1	3	1	1	1	2	3	7	62					
I keskk. " " . . .	54	36	23	26	9	81	56	18	21	10	25	4	13	7	4	3	3	3	8	2	2	1	1	5	2	2	2	6	3	87						
II " " " . . .	34	39	13	20	4	53	78	36	18	24	34	4	5	15	4	12	7	7	1	22	2	1	1	2	1	2	1	7	2	116						
III " " " . . .	27	13	2	19	3	28	40	15	18	15	6	2	2	8	2	5	3	2	6	4	2	2	1	3	2	2	2	4	4	55						
IV " " " . . .	20	6	2	12	2	18	29	6	4	7	5	3	3	1	1	2	1	1	1	6	4	4	2	2	2	1	1	2	2	4	41					
V " " " . . .	24	8	9	15	3	23	35	21	7	5	7	5	6	5	1	3	1	2	1	10	1	1	2	2	2	1	1	5	2	52						
Kokku—Total . . .	273	454	97	162	31	534	503	220	153	160	171	38	54	68	21	62	35	21	14	129	42	9	14	20	15	2	2	6	31	40	699					

Siin pole koht käsitada õpilaste tervislikku seisukorda, kuid sellest ei saa vaikides mööduda. Ainult 6% õpilastest pole põdenud ühtki raskemat haigust, ligi 80% on põdenud leetreid, sarlakid pool vähem, kopsupõletikku õieti suur arv—153 õpilast, 14% olid haiged ankeedi ajal, verevaesus, peavalud, kopsu, kõhu jne haigused. Peavalude all kannatab 30% õpilastest (273). Neist on 162 õpilast juba varem peavalude all kannatanud, 97 algas see käesoleval talvel, kuna 14 õpil. pole algust märkinud; 31 õpilasel 625-st on minestused, 5% õpil. on kodus vaimuhaiged või joomatõbiseid. (v. tab. 11). See on küllalt kohutav pilt ja tõendab veel kord, et meie koolide tervisline seisukord on paha, kooliruumid enamuses ei vasta tervishoiu nõuetele, ventilatsioon puudub tunni vältel täiesti ehk on noaegne, võimlemise ruumid

on peale paari kooli Tartus sellased, et võimlemine neis on rohkem kahjulik kui kasulik. Ebatervishoidlikud kooli- ja koduruumid, suur töökoorem, halvad tervishoiu olud, kehv toit—see on, mis rahva olemasolu õhnestab nagu uss puusüdant. Neis tingimuses on arusaadav meie surevuse suurus, mis ületab peaaegu kõik kultuurriigid. Kisendavad korteriolud selguvad, kui vaatame tab. 12, mille järgi 779-sest õpilasest on korteris, milles 1 tuba 245 ju hul, 2 t. 277 ju hul, 3 t. 111, 4 t. 72, 5 t. 34, 6 t. 21 ja 19 ju hul üle 6 toa. Seejuures on peale õpilase enese veel toas 103 ju hul 1 isik, 160 ju hul 2 isikut, 179 ju hul 3 isikut, 151 ju hul 4 90 ju hul 5 ja 66 ju hul isegi üle 5 isiku. Milline jalustrabav seisund, ühelgi õpilasel pole oma tuba; ühes õpilase enesega 160 toas 3 isikut, 179 ju hul 4 isikut 151 ju hul 5 jne. Seisukord kujuneb veel

halvemaks, kui silmas peame, et need teised isikud pole alati mitte omaksed, vaid võõrad; võõraid isikuid on samas toas peale õpilase veel 112 juhul 1 isik, 44 juhul 2, 20 juhul 3, 13 juhul 4, 7 juhul 5 ja 7 juhul üle viie Seejuures pole need võõrad mitte alati alaealised, vaid

täiskasvanud mehed ja naised. Rääkimata kõlblistest raskustest, mis võib loota õppimisest, kui toas 3, isegi 4, 5, 6 ja rohkem inimesi koos. Õppimise võimaluste loomine koolide juures on koolitöö edu esimesi eeldusi!

Tab. 12. Õpilaste korteriolud.—Logements des élèves.

Klassid Classes	Mitu tuba on korteris Nombre des chambres dans le logement								Mitu inimest elab koos toas õpilasega Nombre de personnes partageant la chambre avec l'élève						Mitu võõrast inimest elavad õpilasega toas Nombre de personnes étrangères partageant la chambre avec l'élève						Mitu õpilast Nombre d'élèves		
	1	2	3	4	5	6	Üle 6	Kokku õpilasi—Total des élèves	1	2	3	4	5	Üle 5	1	2	3	4	5	Üle 5	Ou kosti peal En pension	Sõõvad enese käest—A sa table	Elavad vanem. juures—Habit. chez leur parent.
	1	2	3	4	5	6	Üle 6	Kokku õpilasi—Total des élèves	1	2	3	4	5	Üle 5	1	2	3	4	5	Üle 5	Ou kosti peal En pension	Sõõvad enese käest—A sa table	Elavad vanem. juures—Habit. chez leur parent.
IV algk. kl. . .	56	52	27	7	4	4	2	152	4	21	44	35	29	21	30	17	11	9	4	5	5	6	148
V " " . . .	61	57	21	13	5	5	7	169	9	31	43	43	17	16	18	7	1	—	1	1	9	4	156
VI " " . . .	29	42	11	8	4	—	1	95	9	15	16	29	13	11	4	2	1	1	—	—	5	7	83
I keskk. kl. . .	26	29	9	17	4	3	2	90	14	22	24	15	8	4	14	8	1	1	1	1	20	24	46
II " " . . .	26	39	18	15	7	7	6	118	35	22	18	13	12	7	22	7	2	1	—	—	25	20	73
III " " . . .	16	22	12	5	2	—	2	58	10	19	16	7	4	2	14	2	—	1	1	—	9	15	34
IV " " . . .	14	15	6	4	3	1	—	43	8	15	9	5	3	1	1	3	—	—	—	—	1	9	33
V " " . . .	17	21	7	3	5	1	—	54	14	15	9	4	4	4	9	—	1	—	—	—	12	10	32
Kokku—Total .	245	277	111	72	34	21	19	779	103	160	179	151	90	66	112	44	20	13	7	7	86	95	605

Lõpuks loen omale meeldivaks kohuseks Haridusministeeriumile öelda suuremat tänu ankeedi läbitöötamise võimaluste muresemise ja avaldamiskulude osalise tasumise eest, kuna need võimalused puudusid Tartu linnal, kus toimus ankeet.